

Brief van Jules Malou aan hoofdconservator Louis Alvin, 14 juli 1881

Algemeen Rijksarchief, Archief Koninklijke Bibliotheek, nr. 242

De dood van Vergauwen werd aan de Koninklijke Bibliotheek gemeld in een brief van de katholieke politicus Jules Malou (1810-1886), onder andere eerste minister van 1871 tot 1878 en opnieuw in 1884. Twee dagen na het overlijden schreef hij hoofdconservator Alvin over het belang van de collectie en voegde er nog enkele impressies van de familie Vergauwen aan toe. Malou wees in de brief ook op de mogelijke concurrentie van de Gentse rijksuniversiteit en legde een vermeend verband met de onvrede van Vergauwen met het omstreden kabinet van Malous liberale opvolger en tegenstander Walthère Frère-Orban (1812-1896). De diplomatische transcriptie luidt:

Brux[elles] 14. 7. 81.

Cher Conservateur en chef.

Apprenant hier la mort de Mr Frans Vergauwen de Gand, je me suis rappelé d'avoir vu chez lui il y a bien des années, la plus riche, la plus précieuse collection d'incunables et surtout d'incunables belges des imprimeurs célèbres d'Alost et autres lieux.

Je lui dis alors: "vous devriez leguer ces livres à la Bibliothèque royale" – l'idée fut très mal accueillie et je suis moralement certain qu'il ne l'aura réalisée dans les circonstances actuelles, car, s'il m'en souvient, il n'a même pas voulu prêter un seul des ses bijoux p[ou]r l'ex[positi]on nationale de l'art ancien en 1880.

Il était, comme la plupart des Belges, fort mécontent du Gouv[ernement] actuel.

Mais je crois qu'il faudrait, au moment opportun, faire une démarche pour acquérir cette collection – et ne pas vous laisser distancer par la bibliothèque de Gand qui sans doute y prétendra.

Le défunt laisse, je pense, une fort belle fortune, mais aussi six enfants dont aucun ne paraît être bibliophile, amateur d'incunables qu'il ne saurait pas même lire.

Si le Ministre accueille cette idée – venant de vous (bien entendu) – et si je puis être utile pour faire la première ouverture – quand la première deuil sera passé, je m'en chargerai très volontiers. Frans Vergauwen était le frère d'une de mes tantes; je pourrais donc réclamer avec quelque chance, la préférence pour la Bibliothèque royale si les héritiers veulent vendre ce qui me paraît probable.

Je vais même dès aujourd'hui dire un mot en ce sens à mon ami Wasseige beau frère du défunt, afin de mettre en quelque sorte arrêt sur ce trésor à titre d'acte conservatoire.

Mes meilleurs sentiments,
(get.) Jules Malou

's Anderendaags reeds verzocht Alvin de minister om extra kredieten voor een dergelijke aankoop, maar die voelde de bui hangen en verbood prompt de oneigenlijke concurrentie tussen overheidsinstellingen: 'Je désire qu'aucune démarche ne soit faite près des héritiers de feu Mr Vergauwen, avant que vous vous soyez concerté avec Mr Vanderhaeghen, conservateur de la Bibliothèque de l'université de Gand'. In zijn antwoord bevestigde Vander Haeghen, die de begrafenis in Scheldewindeke had bijgewoond, dat Vergauwen uitdrukkelijk geen enkele schikking met betrekking tot zijn bibliotheek had willen treffen, dat de universiteitsbibliotheek zeker interesse had, maar dat de verkoop van de bibliotheek waarschijnlijk niet meteen zou plaatsvinden. Pas drie jaar later werd de collectie geveild, tot spijt van Alvin en Vander Haeghen die geen bijzondere kredieten voor een aankoop 'en bloc' had gekregen. ☞ JP

84 | MARCO POLO, *De consuetudinibus et conditionibus orientalium regionum*. Gouda: Gheraert Leeu, [1483-1484]

4: 74 p. Moderne imitatieband in lichtbruin varkenleder over houten platten, met blindstempels versierd, afgeschuinde randen, rug op vijf ribben, gele sneden en perkamenten schutbladen.

Inc. A 1.792

☞

MARCO POLO (1254-1324) werd geboren in een familie van Venetiaanse kooplieden en is, net als Christoffel Columbus (1451-1506), een van de bekendste wereldreizigers. Hij werd heel beroemd dankzij het relaas van zijn reis naar China, die hij maakte tussen 1269 en 1295. Het werd aanvankelijk in het Frans geschreven en kreeg de titel *Devisement du monde*. Het werd al snel in het Italiaans vertaald onder de titel *Libro delle meraviglie del mondo of Milione*. De Latijnse versie danken we aan een dominicaan uit Bologna, Francesco Pipino, die deze versie schreef in het begin van de veertiende eeuw. Het werk van Marco Polo was eeuwenlang een van de belangrijkste bronnen voor de kennis van het Verre Oosten en van sommige Aziatische landen. Overigens bezat Christoffel Columbus een exemplaar van deze tekst in het Latijn in zijn persoonlijke bibliotheek. Het werk, overstelt met aantekeningen door de bezitter, wordt vandaag bewaard in de Biblioteca Colombina in Sevilla.

De editie die we hier voorstellen, is de editio princeps van de Latijnse versie van het relaas van Marco Polo en rolde omstreeks 1483-1484 van de persen van Gheraert Leeu in Gouda. De drukker voegde bij deze druk nog twee andere reisverhalen: *Iter ad Terram Sanctam* van Ludolphus de Saxonia, een gids voor de pelgrim naar Jeruzalem, en het fantastische *Itinerarium* van Jean de Mandeville, bundels met (pseudo-)herinneringen aan de reizen naar Azië van deze Engelse ridder, over wiens identiteit we ons ook vele vragen kunnen stellen. Deze drie verhalen werden op grote schaal verspreid en werden overigens ook vaak samen ingebonden. Zoals wel vaker gebeurde met tal van gedrukte boeken kort voor het aanbreken van de moderne tijd, werd *De consuetudinibus* verlucht. Het eerste tekstblad bevat een indrukwekkende rode en blauwe sierletter en de rubricering die bestaat uit kleine sierletters, paragraaftekens of kleine streepjes. Dit iconografisch pro-

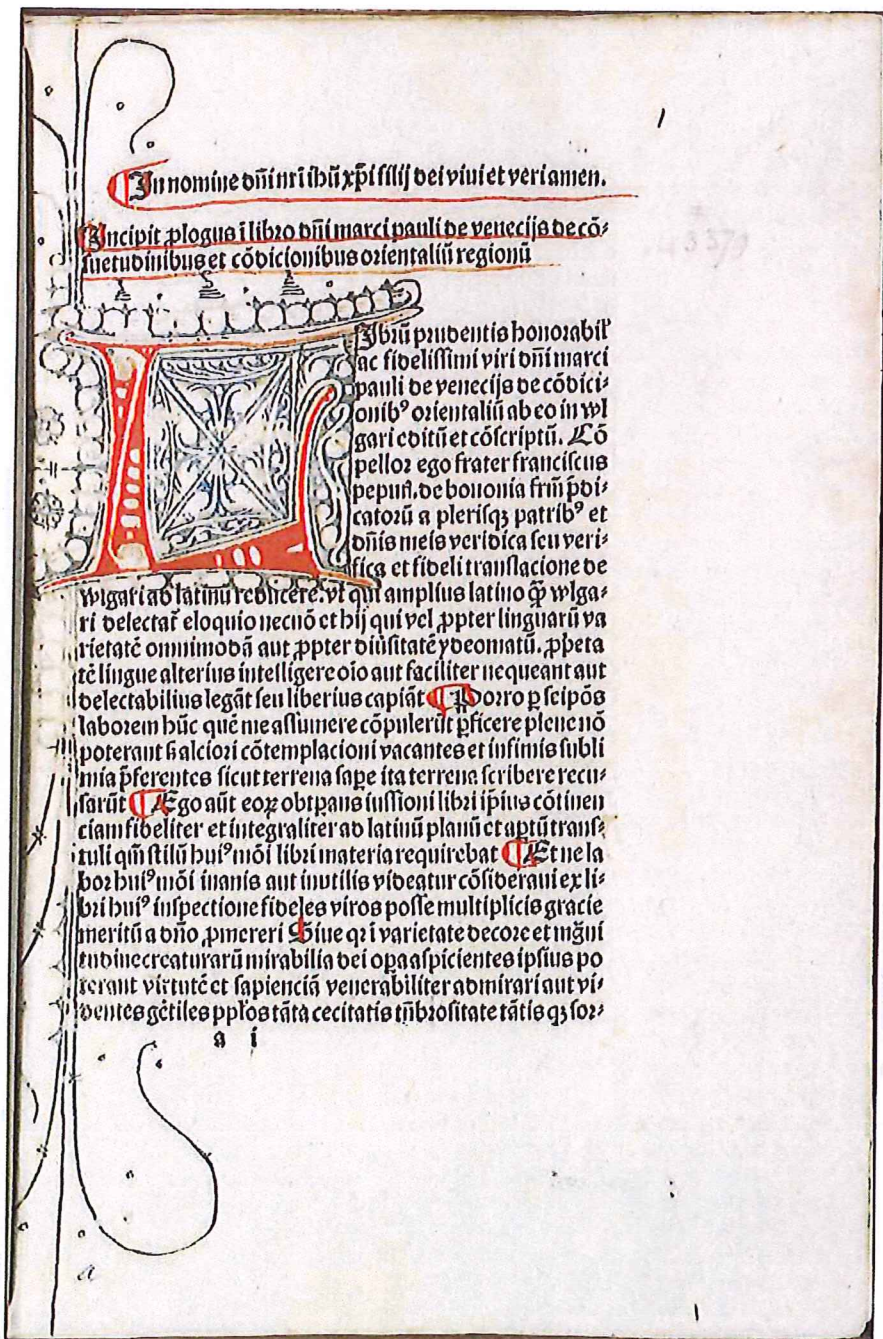

gramma had in de eerste plaats tot doel de lectuur van het boek te vergemakkelijken door de pagina's, die op het eerste gezicht heel vol stonden, te structureren aan de hand van visuele herkenningspunten.

Op de keerzijde van het laatste folio staat een eigendomsmerk van Rooklooster in Oudergem, dat dateert van het einde van de vijftiende of het begin van de zestiende eeuw. De catalogus van de bibliotheek van deze instelling werd opgesteld in 1522 en vermeldt een item waarin niet alleen *De consuetudinibus*, maar ook de twee andere door Gheraert Leeu gepubliceerde reisverhalen voorkomen. Dit betekent dat de drie werken vóór deze datum werden gekocht. In geen enkel ander exemplaar van het opus van Ludolphus de Saxonia of van het *Itinerarium* dat de Koninklijke Bibliotheek van België bewaart, vinden we het exlibris van Rooklooster terug. Nochtans meldt de veilingcatalogus dat deze boeken nog steeds in dezelfde band staken, en bovendien in dezelfde volgorde als die welke in de catalogus van 1522 wordt beschreven (*Catalogue de la bibliothèque de feu M. Fr. Vergauwen*, dl. 2, Brussel, 1884, p. 2, nr. 6). Zijn ze verdwenen? Dat is weinig waarschijnlijk. Aannemelijker is dat alleen *De consuetudinibus* een eigendomsmerk had en bijgevolg is het moeilijker om uit te maken of een van deze werken in het bezit van de Koninklijke Bibliotheek inderdaad al dan niet afkomstig is van het Brusselse klooster. ☞ RA

LITERATUUR

Polain 1932-1978, nr. 3236. Hellinga 1973a. Tucci 1999. Pini 1999. Van Thienen, Goldfinch 1999, nr. 1790.

In nomine dñi nri ihu xpi amen.

Incipit plogna i libro dñi marci pauli de venecijs de cōsuetudinibus et cōdicionibus orientaliū regionū

Sibi prudentia honorabilis et fidelissimi viri dñi marci pauli de venecijs de cōdicionibus orientaliū ab eo in vulgari editi et cōscripti. Et pelloz ego frater franciscus pepin. de bouonia fr̄i p̄dicatozū a plerisq; patribus et dñis meis veridica seu verisfice et fidei translatione de vulgari ad latinū redicere. vt qui amplius latino q̄ vulgari delectat eloquio necnō et hij qui vel ppter linguarū varietatē omnimodā aut ppter diūsitatē ydeomatū. p̄beta tē lingue alterius intelligere oīo aut facilliter nequeant aut delectabilius legāt seu liberius capiāt. Porro p̄ seipōs laborem hūc que me assumere cōpulerūt p̄ficere plene nō poterant h̄aliozū cōtemplacioni vacantes et infinis sublimia p̄ferentes sicut terrena sape ita terrena scribere recūsarūt. Ego aut̄ eoz obtinens iussioni libri ipsius cōtinentiam fideliter et integraliter ad latinū planū et aptū transiuli qm̄ stilū huiusmodi libri materia requirebat. Et ne labor huiusmodi inanis aut inutilis videatur cōsideraui ex libris huiusmodi inspectione fideles viros posse multiplicis gratie meritis a dño p̄mereri. Sine q̄ i varietate decore et ingēnitudinē creaturarū mirabilia dei opa aspicientes ipsius poterant virtutē et sapienciā venerabiliter admirari aut videntes gētiles p̄p̄os tāta cecitatis t̄mbrositate tātis q̄ soz